

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри психології та соціальної
роботи

Протокол № 10 від «28» березня 2024 р.

В.о.завідувача кафедри Л.Я.Галушко

РОЗРОБЛЕНО

Головою фахової комісії та спеціальності

 Л.Я. Галушко

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом ЦДУ імені Володимира Винниченка

від «22» 09 2024 року № 78/1-54

Голова приймальної комісії

Ректор

 С. Ю.Соболь

ПРОГРАМА ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

на основі ступеня (спеціаліста або магістра)

для осіб, які вступають на I курс

денної/заочної форми навчання

для здобуття освітнього ступеня «Доктор філософії»

Галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

зі спеціальності 053 «Психологія»

Пояснювальна записка

Метою додаткового вступного випробування з загальної та вікової психології для здобуття освітнього ступеня «Доктор філософії» спеціальності 053 «Психологія» є виявлення рівня засвоєння теоретичних знань системи сучасної психологічної науки, готовності здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня до академічної, наукової та викладацької кар'єри.

Програма фахового вступного випробування з загальної та вікової психології побудована у відповідності до складових компонентів державних стандартів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів, і відображає основні методологічні підходи, дослідницькі методи та встановлені емпіричні закономірності, напрацьовані у вітчизняній і зарубіжній психології.

Основними розділами програми додаткового вступного випробування є предмет, стан, структура і методи сучасної психологічної науки; особистість у діяльності та спілкуванні; психічні процеси (увага, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, емоційно-вольові процеси); індивідуально-психологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності); вікова періодизація психічного розвитку, вікові особливості етапів онтогенезу.

Програма передбачає визначення рівня засвоєння знань, сформованості умінь та навичок практичної діяльності й побудована із урахуванням основних тем ряду фахових дисциплін теоретичного та практичного спрямування. До програми внесено матеріали, які передбачають не лише перевірку базових психологічних знань, але й уміння аналізувати, узагальнювати, обґрунтовувати, доводити свою думку.

У відповідях здобувачі вищої освіти третього рівня повинні продемонструвати:

- глибину знань основних розділів загальної та вікової психології;
  - відповідність знань сучасному рівню розвитку психологічної науки;
  - здатність давати теоретичну інтерпретацію психологічним явищам;
  - готовність до застосування психологічних знань в умовах професійної діяльності.
- **Форма проведення** – письмове опитування за білетами.
  - **Структура екзаменаційного білету** складається з трьох теоретичних питань за змістом цієї програми.
  - **Структура екзаменаційної оцінки:** Відповіді абітурієнтів оцінюються за 200-бальною шкалою за кожне з завдань. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді на всі завдання білету. Мінімальний середній бал підсумкової оцінки, що дозволяє брати участь у конкурсі – 100 балів.
  - **Час** підготовки письмової відповіді за змістом усіх питань екзаменаційного білета – **80** хвилин (1 астрономічна година і 20 хвилин)

Зміст програми додаткового вступного випробування ЗАГАЛЬНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

I.

Тема 1. Предмет психології

Психіка як форма відображення. Основні форми прояву психіки. Категоріальний апарат наукової психології.

Проблеми та актуальні завдання теоретичної та прикладної психології. Практична психологія як галузь професійної діяльності.

Психологія як система наукових галузей. Місце психології в системі наук. Психологія і природознавство. Психологія і науково-технічний прогрес. Психологія і педагогіка. Психологія як основа підготовки кваліфікованого педагога.

Методологічні принципи психології. Принцип детермінізму. Принцип єдності психіки і діяльності. Принцип розвитку.

Принципи класифікації галузей психології і структура сучасної психологічної науки. Виникнення «стикових» областей психології. Поняття про загальну психологію. Міждисциплінарні зв'язки психологічної науки.

Тема 2. Теоретичні напрями психології.

Передумови виникнення психологічних знань. Особливості та можливості психології як науки. Цілі психології. Проблема предмету психології. Напрями психології у ХХ ст.

Основні положення класичного біхевіоризму як науки про поведінку. Критика методу інтроспекції. Критичний аналіз біхевіоризму як теоретичного напрямку психології. Основні положення необіхевіоризму: (Дж.Мід, Е.Толмен, К.Халл, Б.Скіннер).

Гештальтпсихологія. Дослідження М.Вертгеймера, В. Келера, К.Коффки. Сутність та критична оцінка психоаналізу. Дослідження особистості у теорії З.Фрейда. Переосмислення класичного психоаналізу. Неофрейдизм. Діалектичний гуманізм Е.Фромма.

Генетична психологія Ж.Піаже. Дослідження розвитку інтелекту. Когнітивна психологія.

Предмет дослідження гуманістичної психології. Основні положення теорії А.Маслоу. Феноменологічний напрямок в теорії особистості (К.Роджерс).

Тема 3. Поняття про психіку.

Мозок і психіка. Психіка як функція мозку. Проблема співвідношення психічних і фізіологічних процесів і явищ. Об'єктивний характер психологічних закономірностей.

Нервова система, її будова і функції. Рефлекторна природа психічного як властивості нервової системи, мозку. Поняття аналізатора. Вчення про вищу нервова діяльність І.П.Павлова. Сигнальні системи. Функціональна асиметрія півкуль головного мозку. Блокова будова мозку (О.Р.Лурія).

Психіка і свідомість. Свідомість як вищий рівень психічного відображення. Суспільно-історичний характер свідомості. Свідомість і діяльність. Структура

свідомості та її основні психологічні характеристики. Знання та переживання у складі свідомості. Самосвідомість як компонент людської свідомості.

Свідомість і несвідоме. Види несвідомих психічних явищ: неусвідомлені механізми свідомих дій, неусвідомлені збудники, “надсвідомі” процеси. Теоретичні підходи до вивчення несвідомого.

Тема 4. Методи психології

Поняття про методи психології. Критика суб'єктивного інтроспективного методу в психології. Роль об'єктивних методів у психології. Етапи процесу психологічного дослідження. Класифікація методів психології. Організаційні, емпіричні, методи обробки даних, інтерпретаційні методи.

Лабораторний експеримент і його можливості. Спостереження, види спостереження. Природний експеримент. Опитування: анкети, бесіда, інтерв'ю. Психологічні тести і їх оцінка. Інші методи збору й аналізу матеріалу.

Проблеми діагностичних методів психологічного дослідження. Поняття про конкретні методики психологічного дослідження.

II. ОСОБИСТІТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ І СПІЛКУВАННІ

Тема 5. Діяльність

Поняття про діяльність. Предметний характер людської діяльності. Діяльність і активність суб'єкта. Потреби як джерело активності. Теоретичні погляди на проблему джерела активності. Потреби людини і мотивація діяльності. Суспільна природа і спільний характер діяльності людей. Єдність свідомості і діяльності.

Структура діяльності людини. Мета. План і програма дій. Характеристика дій, їх види. Дії і операції. Керування дією, його контроль і корекція.

Походження внутрішньої психічної діяльності з діяльності зовнішньої, практичної. Інтеріоризація та екстеріоризація. Освоєння діяльності. Виникнення умінь. Формування навичок і основні закономірності вправ. Структура і взаємодія навичок. Звички і їх роль у поведінці людини.

Основні види діяльності. Ігрова діяльність та її психологічні особливості. Роль гри в розвитку дитини. Навчальна діяльність і її психологічні особливості. Трудова діяльність та її види.

Тема 6. Спілкування

Поняття про спілкування. Функції спілкування. Багатоплановий характер спілкування. Структура спілкування: комунікативний, інтерактивний та перцептивний компоненти. Єдність спілкування і діяльності. Психологічна характеристика видів спілкування.

Спілкування як обмін інформацією. Спілкування і мова. Вербальна комунікація. Мовлення як засіб спілкування. Психологічний аналіз комунікативного акту. Діалог. Невербальна комунікація. Невербальні засоби комунікації. Поняття комунікативної компетентності.

Спілкування як міжособистісна взаємодія. Специфіка спільної діяльності.

Психологічна характеристика типів взаємодії: кооперації та конкуренції. Соціальний контроль і соціальні норми в процесі спілкування. Поняття сумісності та психологічного клімату як умови спільної діяльності.

Поняття конфлікту. Внутрішньоособистісні, міжособистісні, внутрішньогрупові та міжгрупові конфлікти. Причини виникнення конфліктів: конфлікти ролей, конфлікти бажань, конфлікти норм поведінки. Стадії розвитку конфліктів. Способи поведінки в конфлікті: уникнення, поступливість, боротьба, компроміс, співробітництво. Розв'язання конфліктів та шляхи їх запобігання.

Спілкування як соціальна перцепція. Психологічні механізми сприйняття людини людиною. Причинна інтерпретація поведінки іншої людини. Стереотипізація, соціальні очікування, аттїтуди. Шляхи подолання упередженості і суб'єктивізму у спілкуванні. «Ефект ореолу». Ідентифікація, емпатія і соціальна рефлексія в процесі розуміння людини людиною. Розвиток перцептивних умінь засобами соціально-психологічного тренінгу.

Тема 7. Соціальні групи

Групи та їх класифікація. Види груп: умовні і реальні, великі і малі, офіційні і неофіційні та ін. Рівні розвитку групи - характеристика сформованості міжособистісних відносин. Типологія груп за рівнем розвитку: колективи, просоціальні асоціації, дифузні групи, асоціальні асоціації, корпорації.

Колектив як вища форма розвитку групи. Мала група, її психологічні характеристики. Діяльнісне опосередкування міжособистісних відносин у колективі. Колектив у його психологічних відмінностях від інших груп. Етапи розвитку колективу.

Диференціація в групах. Поняття статусу. Міжособистісний вибір. Лідерство, стилі лідерства. Авторитет. Проблема аутсайдерів. Мікрогрупи та їх відносини. Структура групи та необхідність її врахування у виховній роботі.

Інтеграція в групах і колективах. Колективістська ідентифікація. Згуртованість групи, ціннісно-орієнтаційна єдність. Поняття про референтну групу. Груповий тиск та конформізм. Вивчення та корекція міжособистісних відносин колективу школярів. Соціометричне обстеження. Процедура проведення дослідження та способи обробки даних. Соціограма та соціоматриця. Математична обробка даних соціометричного обстеження. Модифікації соціометричного обстеження.

Класифікація великих груп у соціальній психології. Види великих груп, їх соціально-психологічні ознаки.

Тема 8. Особистість

Людина як індивід і особистість. Поняття про особистість у психології та споріднених дисциплінах. Особистість як суб'єкт міжособистісних відносин. Суспільна природа особистості. Теоретичні підходи до вивчення особистості. Індивідуальність; індивідуальний підхід у навчально-виховному процесі.

Структура особистості. Проблема біологічного і соціального в структурі особистості. Конституціональні особливості людини. Вроджене і набуте в структурі особистості. Ендопсихічні та екзопсихічні властивості особистості.

Теоретичні дослідження структури особистості. Теорія рис (Р.Кеттел). Психоаналітична теорія особистості (З.Фрейд). Дослідження структури особистості у вітчизняній психології (С.Л.Рубінштейн, К.К.Платонов), системний характер будови особистості (О.М.Леонтьєв, А.В.Петровський).

Активність особистості. Активність особистості і її життєвої позиції. Аналіз західних теорій особистості і її активності: психоаналітичної (психодинамічної) орієнтації і «гуманістичної психології». Спрямованість особистості. Потреби як джерело активності особистості, їх класифікація. Мотиви і мотивація поведінки. Види мотивів. Інтереси. Переконавання і світогляд особистості. Установки особистості й особливості їх формування.

Самосвідомість особистості. Характеристика когнітивного, афективного та регулятивного компонентів самосвідомості. Відкриття “Я” у процесі розвитку особистості дитини. Становлення ідентичності. Формування “Я-концепції” особистості. Самооцінка та її роль у становленні особистості. Рівень домагань. Психологічний захист особистості. Механізми психологічного захисту: проєкції, раціоналізації, витіснення, заперечення тощо.

ІІІ. ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Тема 9. Увага

Поняття про увагу. Спрямованість і вибірковість психічної діяльності. Фізіологічні основи уваги. І. П. Павлов і О.О. Ухтомський про механізми мозкової діяльності, що забезпечують зосередження на об'єкті. Принцип домінанти.

Види уваги. Мимовільна і довільна увага: характеристика причин, що їх викликають. Післядовільна увага. Структура уваги. Характеристика властивостей уваги: стійкість, концентрація, переключення, розподіл, обсяг уваги.

Уважність та її виховання. Індивідуальні особливості уваги.

Увага в навчальному процесі. Шляхи пробудження і підтримки уваги школяра в навчанні. Причини відволікання. Розсіяність та інші розлади уваги; їх корекція в навчально-виховному процесі.

Тема 10. Відчуття

Поняття про відчуття. Відчуття у світлі теорії відображення. Рефлекторна природа відчуттів. Добір інформації у відчуттях. Сенсорна організація людини.

Класифікація відчуттів. Характеристика видів відчуттів. Просторова локалізація відчуттів: інтероцептивні, екстероцептивні та пропріоцептивні відчуття.

Загальні властивості відчуттів. Якість, просторова локалізація, тривалість, інтенсивність відчуттів. Чутливість та її вимір. Пороги відчуттів. Адаптація. Взаємодія відчуттів. Сенсibiliзація. Синестезія. Удосконалення відчуттів у результаті вправ. Компенсаторні можливості в області відчуттів.

Тема 11. Сприймання

Поняття про сприймання. Єдність та відмінність відчуттів та сприймання. Активний характер сприймання. Перцептивна діяльність. Об'єкт і фон

сприйняття. Залежність сприйняття від характеру діяльності. Сприймання і мислення.

Якості образу сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість. Спрямованість особистості і сприйняття. Апперцепція.

Класифікація сприймання. Види сприймання. Одноаналізаторне і міжаналізаторне сприймання.

Сприймання простору і форми предмета. Зорові ілюзії. Сприймання часу. Сприймання руху. Спостереження й умови його ефективності.

Тема 12. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Суспільно-історична природа пам'яті людини. Пам'ять і діяльність особистості. Фізіологічні механізми пам'яті. Психологічні теорії пам'яті (асоціативна, психоаналітична, гештальттеорія).

Види пам'яті за змістом, часом збереження матеріалу, механізмами цілепокладання. Особливості короткочасної пам'яті, її механізми. Зв'язок короткочасної та довготривалої пам'яті.

Процеси пам'яті. Запам'ятовування і дія. Оперативне запам'ятовування. Мимовільне і довільне запам'ятовування. Мотиви запам'ятовування. Сміслові і механічні запам'ятовування. Зв'язок пам'яті з мисленням і мовленням. Заучування і прийоми його організації. Відтворення: впізнавання і згадування. Мимовільне і довільне відтворення. Пригадування і спогади. Забування. Темпи забування. Зберігання. Ретроактивне і проактивне гальмування.

Розвиток пам'яті. Умови успішного запам'ятовування і відтворення матеріалу. Формування мнемічних дій.

Тема 13. Мислення

Поняття про мислення як вищу форму пізнавальної діяльності. Соціальна природа мислення. Мислення й особистість. Детермінація мислення. Мислення і чуттєве пізнання.

Види мислення та їх характеристика. Емпіричне і теоретичне мислення. Наочно-дійове, наочно-образне, абстрактно-логічне мислення. Творче мислення, його ознаки і прояви в різних видах діяльності.

Вивчення мислення в психології і логіці. Основні форми мислення: поняття, судження, умовиводи. Види понять і суджень. Індуктивні і дедуктивні умовиводи.

Мислення як діяльність. Мотивація розумової діяльності. Проблемна ситуація і задача. Мислення і вирішення задач. Мислительні дії та операції. Аналіз і синтез у процесах мислення. Порівняння. Узагальнення. Класифікація. Абстрагування.

Мислення і мовлення. Єдність мислення і мовлення. Фізіологічні основи мовлення. Внутрішнє мовлення і його роль у процесах мислення. Роль слова у формуванні понять. Формування понять у процесі навчання.

Індивідуальні особливості мислительної діяльності та їх діагностування: швидкість, глибина, широта, гнучкість, самостійність, критичність тощо. Інтелект. Розумові здібності та їх розвиток в процесі навчання.

Тема 14. Уява

Поняття про уяву. Соціальна природа уяви. Уява як специфічно людський вид діяльності. Активна роль уяви в проблемних ситуаціях, що характеризуються дефіцитом інформації.

Фізіологічні основи уяви. Образи уяви і уявлення пам'яті. Аналітико-синтетичний характер процесів уяви. Образне мислення і уява. Уява та органічні процеси.

Види уяви: мимовільна та довільна, репродуктивна і продуктивна, активна і пасивна. Способи створення образів уяви: гіперболізація, аглютинація, схематизація, типізація, загострення. Фантазія. Мрія. Мрія і практична діяльність.

Роль фантазії в ігровій діяльності дитини і творчій діяльності дорослого. Фантазія в художній і науковій творчості. Індивідуальні особливості уяви. Креативність. Розвиток творчості.

Тема 15. Емоційно-вольова сфера особистості

Значення емоційно-вольової сфери в житті людини. Регуляція поведінки і діяльності. Емоції і воля у структурі особистості.

Поняття про почуття. Почуття і потреби людини. Роль почуттів у практичній і пізнавальній діяльності. Сигнальна і регулятивна функція емоційних станів. Фізіологічні основи почуттів.

Форми переживання почуттів. Емоції. Види емоцій: позитивні, негативні; стеничні, астеничні. Характеристики емоційних процесів і станів: модальність, інтенсивність, тривалість, амбівалентність. Афекти. Настрої. Емоційний стрес. Основні емоційні стани і їхнє зовнішнє вираження. Динаміка почуттів. Історична обумовленість почуттів людини.

Почуття й особистість. Зміст вищих почуттів. Виховання почуттів (моральних, інтелектуальних, естетичних тощо).

Поняття про волю. Мотиваційна сфера особистості і вольової діяльності. Потяги і бажання. Прагнення особистості. Найважливіші особливості вольової діяльності. Саморегуляція діяльності.

Вольовий акт і його структура. Ланки вольового акта. Боротьба мотивів і прийняття рішення. Вольове зусилля.

Вольова організація особистості. Локалізація контролю. Вольові якості та їх формування. Становлення довільності в онтогенезі. Виховання і самовиховання волі.

ІV. ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Тема 16. Темперамент

Поняття про темперамент. Історія розвитку вчення про темперамент: гуморальні, конституційні теорії. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент (теорія І.П.Павлова). Розробка проблеми фізіологічних основ темпераменту (Б.М.Теплов, В.Д.Небиліцин). Психічні властивості темпераменту: реактивність, активність, пластичність, ригідність, емоційна збуджуваність, екстраверсія, інтроверсія. Типи темпераментів і їх

психологічні характеристики.

Проблеми мінливості темпераменту. Значення спадкового фактора в походженні властивостей темпераменту. Роль темпераменту в трудовій і навчальній діяльності. Темперамент і індивідуальний стиль діяльності. Врахування темпераменту учнів у навчально-виховному процесі.

Тема 17. Характер

Поняття про характер. Вчення про характер в історії психології. Характер і темперамент. Характер і індивідуальність людини. Характер і особистість.

Структура характеру. Риса характеру і відношення особистості. Характер як програма типової поведінки людини в типових обставинах. Акцентуація рис характеру. Типи акцентуацій.

Типологія характеру. Діяльність і характер. Вчинок і формування характеру.

Тема 18. Здібності

Поняття про здібності. Здібності і діяльність. Кількісна і якісна характеристики здібностей. Структура здібностей. Проблема виміру і визначення здібностей. Можливості компенсації здібностей. Загальні і спеціальні здібності. Творчі здібності. Талант, його походження і роль праці в його формуванні і реалізації.

Задатки і здібності. Проблема спадковості здібностей.

Формування здібностей. Залежність розвитку здібностей від навчання. Роль інтересів і нахилів у формуванні здібностей. Обдарованість, навчання і виховання обдарованих дітей. Здібності і праця. Працьовитість як фактор розвитку здібностей. Роль школи і сім'ї у розвитку здібностей учнів.

V. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 19. Предмет вікової психології

Вікова психологія – галузь психологічної науки про індивідуальний розвиток людської психіки в онтогенезі. Предмет вікової психології.

Розділи вікової психології: дитяча психологія (психологія раннього віку, психологія дошкільника, психологія молодшого школяра), психологія підлітка, психологія юнака, психологія ранньої зрілості, психологія середньої зрілості, психологія пізньої зрілості.

Зв'язок вікової психології з іншими галузями психологічної науки.

Складові вікової психології.

Тема 20. Теоретичні передумови вікової психології.

Історичні документи про моральне виховання в стародавній Русі. “Повчання Володимира Мономаха своїм дітям” (1117). Поширення гуманістичних ідей на початку XVI на Україні. К.Острозький “Порядок дітей”; “Статут Львівських братських шкіл” (1586). Принцип “природовідповідності” Я.А.Коменського. Концепція домінування соціального середовища у розвитку особистості дитини (Інокентій Гізель).

Розробка й створення системи виховання дітей дошкільного віку Ф.Фребелем (1782-1852). Ф.А.Дістервег (1790-1866) про врахування індивідуальних особливостей учнів у шкільному навчанні. “Педагогічна антропологія” К.Д.Ушинського про врахування специфічних вікових та індивідуальних особливостей особистості, історії розвитку даного народу в системі освіти.

Розвиток ідей вікової психології в ХІХст. В.Прейер “Душа дитини” (1882) про особливості мовлення дитини від народження до трьох років. В.Штерн (1871-1938) про психічний розвиток дитини, закономірності розвитку дитячих сприймань. Роль гри у розвитку дитини (К.Гроос).

Упровадження експериментального методу у дитячу психологію О.П.Нечаєв (1870-1948). Дослідження проблем психіки дитини М.М.Ланге (1858-1921). І.О.Сікорський (1842-1919) у праці “Душа людини” про психічні явища в їх розвитку. Психічні характеристики дітей в умовах родинного життя й виховання в працях П.Ф.Лесгафта (1837-1909). Основи “природного” експерименту як методу дослідження психічних особливостей школярів О.Ф.Лазурський (1874-1917).

Харківська психологічна школа (О.Р.Лурія (1902-1977), О.М.Леонтьєв (1903-1979). Загально-психологічна теорія діяльності у генетичному аспекті О.В.Запорожца (1905-1981). Формування особистості у дитячому віці Л.І.Божович (1908-1981).

Заснування експериментальних лабораторій та їх роль у розгортанні досліджень із загальних психологічних наук (Г.С.Костюк, П.Р.Чамата – з питань психології, В.І.Чепелєв, Б.С.Кобзар – із питань педагогіки і педагогічної психології). Вікові особливості людини, комплексне вивчення онтогенезу людини Б.Г.Ананьєв (1907-1972).

Питання навчання, виховання, розвитку особистості 60-90-і роки ХХст.

Тема 21. Загальне поняття про психічний розвиток. Закономірності психічного розвитку особистості

Розвиток як інволюційно-еволюційний поступальний рух. Типи розвитку за Л.С.Виготським. Преформований. Непреформований.

Особливості психічного розвитку. Процес онтогенетичного розвитку. Закономірності психічного розвитку особистості. Безперервність та поступовість; нерівномірність та асинхронність розвитку психіки.

Основні теорії психічного розвитку дитини.

Біогенетичні підходи до дослідження психіки дитини. Концепція рекапітуляції. Нормативний підхід до дитячого розвитку (А.Гезел, Л.Термен). Біхевіористична концепція (Дж.Уотсон, Е.Газрі, Е.Торндайк, Б.Скіннер), ототожнення розвитку з навчанням.

Теорія триступеневого розвитку (інстинкт, навчання, інтелект) К.Бюлера. Теорія конвергенції про спадковість та довкілля як визначальні у дитячому розвитку.

Психоаналітичні теорії дитячого розвитку. Динамічна концепція сексуального розвитку З.Фрейда. Епігенетична теорія розвитку особистості

Е.Еріксона.

Концепція соціального наuczіння (Н.Міллер, Дж.Доллард) Концепція Р.Сірса про розвиток дитини як результату практики виховання і наuczіння.

Когнітивний підхід (Жан Піаже). Поняття соціалізації. Поняття розвитку.

Концепція діалектичного характеру розвитку Г.С.Костюка

Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського. Поняття віку як особливого етапу психологічного розвитку. Новоутворення. Поняття вікової кризи. Середовище як джерело розвитку вищих психічних функцій. Рушійні сили психічного розвитку. Провідний тип діяльності.

Періодизація психічного розвитку Д.Б.Ельконіна. Закон чергування, періодичності різних типів діяльності. Соціальна ситуація розвитку, провідний тип діяльності, основні новоутворення розвитку, кризи – основні критерії розподілу психологічного віку.

Основні підходи до проблеми співвідношення навчання й розвитку.

Незалежність процесів дитячого розвитку від процесів навчання (Ж.Піаже, Л.С.Виготський). Навчання – це розвиток. (Торндайк, У.Джемс). Ідея взаємозалежності. Розширення ролі навчання. Поняття навчання й розвитку у концепції Л.С.Виготського. Навчання як специфічна для людини форма розвитку. Поняття “зони найближчого розвитку”.

Тема 22. Психологія дошкільного дитинства

Психологія немовлячого періоду. Новонародженість.

Процес народження – критичний момент у житті людини. Криза новонародженості. Роль безумовних рефлексів у перші дні життя дитини. Специфіка соціальної ситуації розвитку новонародженої дитини. Комплекс пожвавлення – важливе новоутворення періоду новонародженості.

Психологія немовляти. Соціальна ситуація “Ми”. Провідний вид діяльності – безпосереднє емоційне спілкування дитини й матері. Особливості спілкування. Періодизація немовлячого періоду. Розвиток сенсорних систем, аналізаторних функцій. Вокалізація. Гуління. Особливості автономної, ситуативної, емоційно забарвленої мови періоду немовляти. Криза 1 року.

Ранній вік (2-3 рік життя).

Основні досягнення раннього дитинства. Оволодіння прямою ходою. Розвиток предметної діяльності. Оволодіння мовою. Соціальна ситуація: “дитина – предмет – дорослий”. Предметна діяльність як провідний тип діяльності. Оволодіння діями з предметами-знаряддями. Наочно-дійовий характер мислення. Особливості пасивного й активного словника дитини. Мова як засіб впливу дитини на власну поведінку. Зародження ігрової діяльності. Особливості емоцій, почуттів у ранньому дитинстві. Розвиток емоційно-вольової сфери. Упізнавання себе – як первинна форма самосвідомості. Криза трьох років. Негативізм. Вередливість. Гонорливість. Своєвілля. Знецінювання. Протест-бунт. Деспотизм.

Дошкільний вік

Рушійні сили психіки дошкільника: потреба в спілкуванні, потреба в зовнішніх враженнях, потреба в рухах. Соціальна ситуація розвитку дошкільника. Гра – провідна діяльність дошкільника.

Розвиток психічних функцій. Мова як засіб спілкування й мислення дитини. Сенсорний розвиток. Удосконалення відчуттів. Розвиток мислення від наочно-дійового до образного. Пам'ять. Уява.

Розвиток особистості дошкільника. Домінуючі риси характеру та моральні властивості дошкільників. Характеристика мотиваційної сфери дошкільника: супідрядність, ієрархія. Специфіка особистих та суспільно-значимих мотивів у дошкільному віці. Становлення самосвідомості: ідентифікація, самооцінка, рівень домагань. Особливості інтимно-особистісного спілкування з дорослими в дошкільному віці. Мотивація схвалення. Особливості спілкування з ровесниками, дитяче суспільство та дитяча субкультура.

Тема 23. Молодший шкільний вік

Психологічні готовність дитини до шкільного навчання. Особистісна, інтелектуальна, соціально-психологічна готовність до шкільного навчання. Вступ дитини до школи. Роль оцінювання, самооцінювання на становлення саморегуляції поведінки молодшого школяра.

Учіння – провідний вид діяльності молодшого школяра. Формування ставлення учнів до школи й учителів. Ставлення учнів до учіння. Формування уміння вчитись. Вплив батьків на успіхи у навчанні дітей. Ігрова діяльність.

Розвиток пізнавальних процесів у молодших школярів. Розвиток відчуттів і сприймань. Сприймання як довільний, цілеспрямований, категорійний процес. Підвищення чутливості аналізаторів. Особливості розвитку пам'яті. Зміна співвідношення мимовільного й довільного запам'ятовування. Уява. Перехід від репродуктивних до творчих форм переробки уявлень. Розвиток мислення. Перехід від доопераційного мислення до мислення на рівні конкретних операцій. Аналіз і синтез. Розвиток порівнянь. Учбові задачі, які використовуються у початкових класах. Проблемні задачі. Пізнавальні задачі. Розвиток мислення. Увага.

Розумові особливості. Співвідношення структурних компонентів розумової діяльності першокласників: сприймання, пам'ять, мовлення, мислення, фантазія. Показники розвитку інтелекту молодших школярів.

Формування особистості молодшого школяра. Особливості “шкільної дезадаптації” молодших школярів. Гра - як основне джерело емоцій у молодших школярів. Вольові якості. Індивідуально-типологічні особливості. Розвиток здібностей. Засвоєння морально-етичних якостей, норм і правил поведінки. Формування взаємовідносин, груп і колективів. Особливості громадської думки молодших школярів. Формування самосвідомості. Зародження елементів самооцінки, оцінок взірців, наслідування.

Тема 24. Психологія особистості підлітка.

Проблема періодизації підліткового віку. Особливості психосексуального розвитку підлітка. Статева ідентичність. Статева роль. Сексуальна поведінка підлітків. Психосексуальна свідомість підлітка.

Розвиток вищих психічних функцій у підлітковому віці. Утворення нових зв'язків, нових взаємозалежностей, нових структурних поєднань між різними психічними функціями: мисленням, пам'яттю, уявою, почуттям, волею як

специфіка розвитку у підлітковому віці. Рефлексія власних думок та її роль у можливості розрізняти протиріччя між словом і вчинком. Особливості процесу інтелектуалізації вищих психічних функцій. Розвиток уяви та її вплив на пізнавальну, емоційно-вольову сферу, становлення особистості підлітка.

Амбівалентність почуттів підлітка. Особливості естетичних почуттів підлітків. Почуття гідності та його форми у підлітковому віці.

Оволодіння прийомами самостійного планування, самовиховання вольової поведінки, контролю власної діяльності.

Роль спілкування у підлітковому віці. Підлітковий сленг. Пріоритети підліткової субкультури. Особливості взаємовідносин і спілкування підлітків з дорослими й однолітками. Особливості прояву емансипації підлітків. Причини розбіжностей у поглядах між підлітками та їх батьками.

Характер взаємовідносин підлітків із учителями. Роль довірливого, нерегламентованого спілкування з дорослими у реалізації потреби підлітка в пізнання самого себе. Вплив референтної групи на розвиток особистості підлітка.

Особистісне зростання підлітка. Криза особистості підлітка. Ж. Піаже про егоцентризм у підлітковому віці. Внутрішня позиція у ставленні до школи, учіння. Появлення нових мотивів учіння. Навчальна мотивація підлітків.

Моральний розвиток особистості підлітка. Виникнення ціннісних орієнтацій. Прояви децентрації. Набуття ідентичності. Розвиток особистісної рефлексії. Становлення самосвідомості підлітка. Почуття дорослості. Самоствердження як важливий аспект соціалізації підлітка. Самооцінка та її вплив на соціальну сферу особистості. Рівень домагань. “Афект неадекватності”. “Я-концепція” – як система уявлень про самого себе.

Тема 25. Психологія ранньої юності

Соціальна ситуація розвитку старшокласників.

Юність як період закінчення новоутворень, що виникли у підлітковому віці. Підвищення інтересу до навчання. Домінування мотивів самовизначення. Професійноорієнтований інтерес до навчальних предметів. Ідентичність як умова психічного здоров'я. Типові варіанти формування ідентичності. Виявлення професійного та морального самовизначення у життєвому плані особистості. Вибір професії. Професійна орієнтація.

Інтелектуалізація процесу сприймання. Спеціалізація пам'яті. Роль післядовільної уваги у спонуканні спеціальних інтересів. Інтенсивне інтелектуальне дозрівання як важливий аспект психічного розвитку особистості у юнацькому віці.

Особливості розвитку особистості у ранньому юнацькому віці. Сфера потреб старшокласника. Підвищення інтересу до спілкування з дорослими. Інтимно-особистісне спілкування із однолітками. Дружба. Кохання. Особливості юнацької сексуальності.

“Я-концепція” особистості юнацького віку. “Я-образ”. Самооцінка. Потенційна поведінкова реакція як прояв “Я-образу” та самооцінки. Несприятлива “Я-концепція” та порушення поведінки. Теорія морального розвитку особистості

Л.Кольберга. Світоглядні позиції старшокласників.

Проблема сенсу життя в ранньому юнацькому віці. Рефлексія власного життєвого шляху. Смісложиттєві цінності. Смісл життя як регулятор життя людини.

**Перелік питань додаткового вступного випробування
із загальної та вікової психології
спеціальність: 053 «Психологія»**

1. Поняття про психологію як науку про сутність та закономірності розвитку психіки.
2. Особливості та можливості психології як науки.
3. Характеристика методологічних принципів психології.
4. Предмет загальної психології. Категоріальний апарат наукової психології.
5. Сучасна психологія та її місце в структурі наук.
6. Структура психології.
7. Фізіологічні основи психіки. Мозок і психіка.
8. Рефлекторна дуга. Види рефлексів.
9. Характеристика основних методів загальної психології.
10. Характеристика допоміжних методів загальної психології
11. Сутність та критична оцінка психоаналітичної теорії. Неофрейдизм.
12. Основні положення біхевіоризму та необіхевіоризму.
13. Характеристика гештальтпсихології та її розвиток.
14. Основні положення гуманістичної психології.
15. Генетична психологія Ж.Піаже.
16. Характеристика гештальтпсихології як напряму сучасної зарубіжної психології.
17. Характеристика основних методологічних принципів сучасної психології.
18. Характеристика спостереження та експерименту як основних методів психології.
19. Характеристика допоміжних методів психології.
20. Тест як психодіагностичний метод. Види тестів.
21. Психодіагностичний процес. Ситуації психологічного обстеження.
22. Поняття про психологічний діагноз. Типи діагностичних даних.
23. Фізіологічні механізми психічної діяльності. Мозок та психіка.
24. Свідомість людини як вища форма відображення об'єктивної дійсності. Функції свідомості.
25. Структура свідомості в трактовці вітчизняних та зарубіжних дослідників.
26. Несвідоме в складі психіки. Характеристика несвідомих психічних явищ.
27. Самосвідомість особистості та її характеристика.
28. Діагностика самосвідомості особистості.
29. Поняття про діяльність. Психологічна структура діяльності.
30. Психологічна характеристика видів діяльності.
31. Поняття про спілкування. Види та функції спілкування.
32. Структура спілкування.
33. Діагностика комунікативних властивостей особистості.
34. Проблема особистості в психології. Індивід, індивідуальність, особистість.
35. Структура особистості. Характеристика структурних компонентів особистості в різних теоретичних концепціях.

36. Активність особистості. Проблема активності у вітчизняній та зарубіжній психології.
37. Спрямованість особистості. Потреби. Інтереси. Світогляд та ідеали.
38. Діагностика мотиваційної сфери особистості.
39. Поняття про групу. Види груп та їх характеристика.
40. Рівні розвитку групи. Колектив як вищий рівень розвитку групи.
41. Структура міжособистісних стосунків у групі. Лідерство та стилі керівництва.
42. Психодіагностика міжособистісних стосунків. Соціометрія.
43. Увага. Види уваги та їх характеристика.
44. Властивості уваги.
45. Діагностика уваги. Приклади методик дослідження уваги.
46. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів.
47. Сприймання. Його види та властивості.
48. Діагностика сприймання. Приклади методик дослідження сприймання.
49. Пам'ять. Види пам'яті та їх характеристика.
50. Діагностика пам'яті. Приклади методик дослідження пам'яті.
51. Характеристика процесів пам'яті. Умови, що сприяють успішному запам'яттю.
52. Загальна характеристика мислення. Види мислення.
53. Форми мислительної діяльності та мислительні операції.
54. Дослідження операцій та властивостей мислення.
55. Діагностика розумового розвитку. Тести інтелекту.
56. Види та функції мовлення. Мовлення та мова.
57. Поняття про уяву. Види уяви.
58. Діагностика уяви. Приклади методик дослідження уяви.
59. Емоційна сфера особистості. Види та властивості емоцій.
60. Форми переживання емоцій. Характеристика стресу.
61. Поняття про почуття. Види почуттів та їх характеристика.
62. Поняття про волю. Види вольових дій. Структура вольового акту.
63. Темперамент. Фізіологічні основи та характеристика типів темпераменту.
64. Діагностика темпераментальних властивостей особистості.
65. Поняття про характер. Структура характеру.
66. Діагностика характерологічних рис особистості.
67. Поняття про здібності. Здібності та задатки.
68. Види здібностей та їх характеристика.
69. Рівні розвитку здібностей. Кількісна та якісна характеристика здібностей.
70. Предмет і завдання вікової психології.
71. Історія розвитку вікової психології.
72. Загальне поняття про психічний розвиток.
73. Рушійні сили та фактори психічного розвитку особистості.
74. Основні підходи до проблеми співвідношення навчання й розвитку.
75. Концепція діалектичного характеру розвитку Г.С.Костюка.
76. Теорія розвитку вищих психічних функцій Л.С.Виготського.
77. Періодизація вікового розвитку Д.Б.Ельконіна.
78. Психологічна характеристика раннього віку. Криза трьох років.
79. Психологічна характеристика дошкільника.
80. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання.
81. Діагностика готовності дитини до школи.
82. Соціальна ситуація розвитку та новоутворення в молодшому шкільному віці.

83. Розвиток пізнавальної сфери молодших школярів.
84. Формування особистості в молодшому шкільному віці.
85. Соціальна ситуація розвитку та новоутворення в підлітковому віці.
86. Розвиток пізнавальної сфери підлітків.
87. Формування особистості в підлітковому віці.
88. Соціальна ситуація розвитку та новоутворення старшокласників.
89. Розумовий розвиток у старшому шкільному віці.
90. Формування особистості старшокласника.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Білет складається з трьох завдань у формі теоретичних питань. Відповіді абітурієнтів оцінюються за 200-бальною шкалою за кожне з завдань. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді на всі завдання білету. Мінімальний середній бал підсумкової оцінки, що дозволяє брати участь у конкурсі – 100 балів.

Кількісні показники	Критерії оцінювання відповіді вступника
200-170 балів	Абітурієнт має системні, повні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальної програми, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати та застосовувати теорію при вирішенні нестандартних завдань, робити правильні висновки, приймати рішення. Має сформовані міцні практичні навички. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно добирати та користуватися джерелами інформації
169-130 балів	Абітурієнт вільно володіє основними теоретичними знаннями, понятійним апаратом, відповідь характеризується достатнім рівнем компетентності. Знання абітурієнта є достатніми, він виявляє здатність встановлювати найсуттєвіші зв'язки між явищами, фактами, робити висновки та узагальнення, застосовувати вивчений матеріал. Для вирішення нестандартних завдань уміє самостійно аналізувати та застосовувати основні положення теорії із несуттєвими неточностями та робить правильні висновки
129-100 балів	Уміє застосовувати знання для виконання завдань за зразком, зміст обмежено необхідним програмним мінімумом, базовими положеннями.. Часткове володіння змістом програми. Зазнає труднощів у використанні теоретичного матеріалу при вирішенні нестандартних завдань, уміє робити окремі висновки. Відповіді на питання логічні, аргументовані, але носять репродуктивний характер і мають неточності.
99-0 балів	Теоретичний зміст програми засвоєний фрагментарно. Абітурієнт виявляє поверхові знання. Більшість передбачених програмою питань розкрити не може, рівень знань побутовий, життєвий. Наводить аргументи і приклади тільки з власного досвіду

Література

1. Алексеева М.І. Мотиви навчання учнів. - К.: Рад. школа, 1974.
2. Варій М.Й. Загальна психологія: Навч. посіб. – К.: «Центр учбової літератури», 2007.
3. Вікова психологія / За ред. Г.С. Костюка. - К.: Рад. школа, 1976.
4. Заброцький М.М. Вікова психологія: Навч. посіб. – К.: МАУП – 2002.
5. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: Навч. посіб. – К.: МАУП – 2000.
6. Загальна психологія: Підручник / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: Вища школа, 2004.
8. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. – К.: «Центр початкової літератури», 2004.
9. Максименко С.Д. Основи генетичної психології: Навч. посіб. – К.: НПЦ «Перспектива», 1998. – 220 с.
10. Моргун В.Ф. Проблема періодизації розвитку особистості в творчості Г.С. Костюка // Психологія. - Вип. 25.- К.: Рад. школа, 1985.
11. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія: Навч. посіб. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2010.
12. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. – К.: «Академ. видав.», 2009.
13. Савчин М.В. Педагогічна психологія: навчальний посібник. – К.: «Академ. видав.», 2007.
14. Скрипченко О.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. – К.: Либідь, 2001.
15. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Загальна психологія. – К.: ВД «Професіонал», 2004.